

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

Education of Thai Sangha under the Sangha Act

พระมหาเจริญ กตปญโญ (กระพิล่า)¹, อุเทน ลาพิงค์² และ ประทีป พีชทองหลาง³
Phramaha Charoen Katapañño, Uten Larping and Prateep Peuchthonglang

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

³คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์

³Faculty of Business Administration and Liberal Arts

³มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

³Rajamangala University of Technology Lanna

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ การศึกษาคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยผู้ศึกษาใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาจากเอกสารพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งหมด 5 ฉบับ ตั้งแต่พระราชบัญญัติฉบับปี พ.ศ. 2445 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 จนถึงพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 จากการศึกษาพบว่า บทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้ดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพียงเพื่ออ่านออกเขียนได้ จึงเป็นหลักสูตรที่ไม่สอดคล้องกับวิวัฒนาการของสังคม แต่หลังจากที่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เกิดขึ้นในราชอาณาจักรไทยพบว่า มีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ มีการกำหนดหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาอย่างสามัญทั่วไป จึงทำให้เกิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม-บาลี และแผนกปริยัติธรรมสามัญศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เป็นหลักสูตรเฉพาะ โดยให้มีการจัดการศึกษาหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาควบคู่กันไปกับการศึกษาวิชาสามัญ

คำสำคัญ: การศึกษาสงฆ์, คณะสงฆ์ไทย, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

Abstract

This research paper aims to research, analyze, and summarize the Thai Sangha's studies under the Sangha Act. All five documents of the Sangha Act, From the Sangha Administration Act, R.E. 121, passed in 1902, to the Monk Education Act, B.E. 2562, were subjected to a descriptive study by the researcher. The study discovered the vital function in the management of national education. The Dharma study has been organized by the Sangha Act., solely for the purpose of becoming literate. As a result, the path was at odds with the progress of civilization. However, the Sangha Act in the Kingdom of Thailand established the functions and responsibilities of the bishop's clergy. Courses are designed to follow a general education framework. As a result, the Dharma School, both the Dharma-Pali department and the Department of General Education, which is the study of the clergy that is a specific course, were established. This allows students to learn Buddhist ideas alongside more traditional topics.

Keywords: Monastic education, Thai Sangha, Sangha Act

บทนำ

คณะสงฆ์ในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน อาศัยพระธรรมวินัยคือ พระพุทธบัญญัติเป็นหลักในการปกครอง ในอดีตก่อนมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การปกครองของคณะสงฆ์ไทยเป็นไปตามพระบรมราชโองการของกษัตริย์ และระบบจารีตตามที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่ข้อปฏิบัติต้องเป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย ถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ได้พระราชทานพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทรศก 121 หรือเรียกให้สั้นว่า พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เพื่อใช้จัดระบบการปกครองคณะสงฆ์เป็นครั้งแรก ถึงแม้คณะสงฆ์จะมีพระราชบัญญัติใช้เพื่อการควบคุมดูแลและจัดรูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์เอง แต่การปกครองยังต้องยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักการ และอนุวัติตามจารีตที่เคยปฏิบัติเป็นส่วนเสริม (การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, 2564) ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า คณะสงฆ์ไทยมีรูปแบบการปกครองอยู่ภายใต้อำนาจกฎหมาย 3 ลักษณะ คือ 1. กฎพระธรรมวินัย 2. กฎหมายแผ่นดิน 3. กฎจารีต ส่วนจุดเริ่มต้นของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย วังวิไลวงศ์ (2559) กล่าวว่า ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์กฎหมายที่นำมาบังคับใช้กับการปกครองคณะสงฆ์ของไทย เริ่มมีขึ้นในยุคของการเร่งฟื้นฟูพระพุทธศาสนาไปพร้อมกับการเร่งพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นยุคที่ชาติตะวันตกออกมารุกรานประเทศในแถบเอเชียเป็นเมืองขึ้น โดยใช้ข้อกล่าวหาว่าประเทศเหล่านี้ไม่มีการพัฒนา นอกจากนี้ ยังเป็นช่วงเหตุการณ์ที่มีคนมอญ ลาว พม่า ปล่อยมาบวชเพื่อหวังลาภสักการะจากชาวบ้าน จนนำไปสู่สภาวะความเสื่อมศรัทธาของประชาชน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมีการตรากฎหมายขึ้น เพื่อปกป้องพระพุทธศาสนาให้พ้นจากจุดวิกฤตโดยเร็วที่สุด และเพื่อเป็นการปกป้องพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสยามประเทศสืบไป

กฎหมายพระสงฆ์

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้าให้ตรากฎหมายคณะสงฆ์ที่เรียกว่า กฎพระสงฆ์ ขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2325 - 2344 รวม 10 ฉบับ กฎหมายพระสงฆ์ฉบับแรกมีการตราขึ้นเพื่อบังคับใช้กับพระสงฆ์ ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ชุดแรกที่ปรากฏหลักฐานอยู่ถึงปัจจุบัน เนื้อหาสาระของแต่ละฉบับประกอบด้วยข้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์ของพระสงฆ์ โดยเฉพาะความประพฤติของพระสงฆ์ว่าผิดพระธรรมวินัยข้อใด สร้างความเสื่อมเสียให้กับพระศาสนาอย่างไรบ้าง แล้วจึงทรงออกประกาศเป็นพระบรมราชโองการห้ามไม่ให้ประพฤติเช่นนั้นอีก (วัธทนา แสงไพศรค์, 2559) เพราะพระสงฆ์ต้องประพฤติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย ถึงจะสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้กับพุทธศาสนิกชนได้ หรือหากมีพระสงฆ์รูปใดประพฤติผิดพระบรมราชโองการ ก็ทรงมีการกำหนดโทษทางบ้านเมืองเพิ่มเติม นอกเหนือจากโทษทางพระธรรมวินัย จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเอาพระทัยใส่ในการดูแลพระศาสนา เพื่อป้องกันความเศร้าหมองหรือเสื่อมถอยด้านวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์

ส่วนอีกด้านคือการจัดการศึกษาที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง บุคลากรด้านการศึกษาคือพระสงฆ์ ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา การศึกษาของสังคมไทยยังอยู่ในวงจำกัดคือผู้ที่ได้รับการศึกษาส่วนมากจะเป็นนักบวชหรือเด็กผู้ชายที่อาศัยวัดเป็นแหล่งพักพิง หรือครอบครัวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระสงฆ์ กฎพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น พระราชวิสุทธิเมธี (ประจวบ ปาสาธิโก) (2550) ได้อ้างพระบรมราชโองการในกฎพระสงฆ์ฉบับที่ 4 ดังมีรับสั่งว่า ให้ภิกษุสามเณรอันบวชในพระศาสนารักษารูกระ 2 ประการ คือคันถธุระและวิปัสสนาธุระเป็นประเพณีต่อไป ให้พระราชาคณะเจ้าอธิการประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ให้เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีแก่ศิษย์ที่อยู่ในสำนัก แนะนำตักเตือนศิษย์ให้ศึกษาเล่าเรียนคันถธุระหรือวิปัสสนาธุระ ห้ามอย่าให้มีภิกษุละวัตรปฏิบัติ และปฏิญาณตัวว่าเป็นกิจวัตรแล้วทำบุญชี้แสดงจำนวนภิกษุสามเณรผู้ศึกษาคันถธุระและวิปัสสนาธุระ ส่งให้กรมสังฆการีนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศล หากภิกษุ

สามเณรรูปใดกักขฬะหยาบช้าสอนยาก อุปัชฌาย์อาจารย์ว่ากล่าวไม่ฟังสั่งสอนหลายครั้งแล้วไม่ปฏิบัติตาม ให้จับสึกเสียอย่าให้อยู่ในหมู่คณะ ถ้าผู้ใดไม่ปฏิบัติตามกฎพระสงฆ์นี้ ให้เอาญาติโยมมาลงโทษตามความหนักเบา

จากกฎพระสงฆ์ฉบับนี้ แสดงให้เห็นว่า การออกกฎก็เพื่อกำชับพระราชาคณะและเจ้าอาวาส ได้ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างแก่บรรดาสัททวิหริก และต้องให้การอบรมสั่งสอนพระสงฆ์สามเณรในสังกัด ให้รู้จักรับผิดชอบในธุระทั้ง 2 ประการ ตามพุทธดำรัส ที่สำคัญคือการให้อำนาจแก่พระเถระผู้มีหน้าที่ต้องปกครอง โดยเฉพาะผู้เป็นพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ สามารถที่จะลงโทษพระสงฆ์สามเณรที่ว่ายากสอนยากได้ตามความเหมาะสม และที่พิเศษของกฎพระสงฆ์ฉบับที่ 4 นี้ คือ หากพระสงฆ์สามเณรที่อยู่ในวัดนั้นไม่ปฏิบัติตามกฎพระสงฆ์นี้ สามารถที่จะเอาผิดจากญาติโยมที่อุปถัมภ์ดูแลวัดนั้นๆ ได้ จึงกลายเป็นความผิดทั้งของบรรพชิตและฆราวาสตามกันไป แต่ที่น่าสังเกตอีกอย่างจากกฎพระสงฆ์ฉบับนี้ คือการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ยังไม่มีกำหนดรูปแบบที่ชัดเจน เป็นแต่เพียงการออกกฎแบบกว้างๆ เพื่อให้พระสงฆ์ที่เป็นครูอาจารย์สอนให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ โดยเฉพาะเนื้อหาด้านคันถธุระที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก การจัดการศึกษาในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงยังไม่มีความเจริญมากนัก กอปรกับเป็นยุคของการเริ่มฟื้นฟูบ้านเมืองและยังมีศึกสงครามอยู่อย่างเนื่องๆ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีมาแล้วทั้งหมด 6 ฉบับ ดังนี้ 1) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 2) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 3) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 4) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 5) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (แก้ไขครั้งที่ 3) 2560 6) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (แก้ไขครั้งที่ 4) 2561 (พระสหัสปิติสวโร, 2553) ส่วนอีกฉบับที่น่าสนใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยมากที่สุด คือพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 เมื่อนำเนื้อหาของพระราชบัญญัติทั้งหมดมาศึกษาเปรียบเทียบกันแล้ว จะเห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่นพระราชบัญญัติฉบับที่ 1 กับฉบับที่ 2 จะมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากฉบับแรกเกิดขึ้นในขณะที่ประเทศไทย

ยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ส่วนฉบับที่ 2 เกิดขึ้นหลักจากที่ประเทศไทยเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย (วิไลภนา แสงไพศวรรค์, 2559) เนื้อหาภายในด้านรูปแบบการปกครองจึงถูกกำหนดขึ้น เพื่อต้องการให้คณะสงฆ์มีการปกครองกันเอง แต่โครงสร้างการปกครองหลักที่เกิดจากพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนี้ ที่มีความแตกต่างกันอาจเป็นเพราะที่มาของพระราชบัญญัติแตกต่างกัน แต่สุดท้ายแล้ว การแก้ไขเนื้อหาภายในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จะขึ้นอยู่กับโครงสร้างการปกครองของสังคมไทย เพื่อเป็นการวางรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความสอดคล้องกับการปกครองของประเทศ ฉะนั้น การที่จะศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตั้งแต่ฉบับแรกเป็นต้นมา ก็จำเป็นต้องศึกษาโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ตามไปด้วย เนื่องจากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่ตามลำดับขั้นของการปกครอง ซึ่งจะเห็นได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากพระราชบัญญัติแต่ละฉบับ ดังนี้

การจัดการศึกษาภายใต้ พรบ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)

พระราชบัญญัติฉบับนี้ เกิดขึ้นสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ภายใต้พระราชดำริที่ว่า “ทุกวันนี้ การปกครองฝ่ายพระราชอาณาจักรได้ทรงพระราชดำริแก้ไข และจัดตั้งแบบแผนการปกครองให้เป็นทีเรียบร้อยเจริญดีขึ้นกว่าแต่ก่อน และฝ่ายพระพุทธจักรนั้นการปกครองสังฆมณฑลเป็นสิ่งสำคัญเพื่อประโยชน์แห่งพระพุทธศาสนาและความเจริญรุ่งเรืองของราชอาณาจักรด้วย หากการปกครองสังฆมณฑลเป็นไปตามแบบแผนเรียบร้อยดี พระพุทธศาสนาก็จะรุ่งเรืองถาวร และจะชักนำให้ประชาชนทั้งหลายเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาในวาท ประพฤติธรรมมาปฏิบัติและร่ำเรียนวิชาคุณในสำนักยิ่งขึ้น” (พระราชวิสุทธิเมธี (ประจวบ ปาสาธิโก), 2550) จากพระราชดำรินี้อธิบายได้ว่าพระองค์มีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง จึงทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติขึ้น เพื่อใช้สำหรับการปกครองและจัดระเบียบ คณะสงฆ์ใหม่ให้เป็นระบบ ซึ่งมีประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก 121 (2445) มีทั้งหมด 8 หมวด 45 มาตรา ดังนี้ หมวดที่ 1 มาตราที่ 1-2 ว่าด้วยเรื่องนามและกำหนดใช้พระราชบัญญัติ หมวดที่ 2 มาตราที่ 3-4 ว่าด้วยเรื่องคณะใหญ่ หมวดที่ 3 มาตราที่ 5-9 ว่าด้วยเรื่องวัด หมวดที่ 4 มาตราที่ 10-19 ว่าด้วยเรื่องเจ้าอาวาส หมวดที่ 5 มาตราที่ 20-29 ว่าด้วยเรื่องคณะแขวง หมวดที่ 6 มาตราที่ 30-34 ว่าด้วยเรื่องคณะเมือง หมวดที่ 7 มาตราที่ 35-39 ว่าด้วยเรื่องคณะมณฑล หมวดที่ 8 มาตราที่ 40-45 ว่าด้วยเรื่อง อำนาจ

ภาพที่ 1 พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์

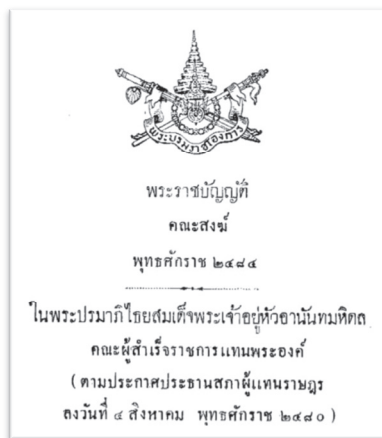
ประเด็นเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์ ตามที่มีปรากฏในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ยังไม่ปรากฏมีโครงสร้างการจัดการศึกษาที่ชัดเจน เป็นแต่เพียงการกำหนด บทบาทและหน้าที่ของเจ้าคณะผู้ปกครอง ให้ช่วยกันตรวจตราดูแลการศึกษา ตามลำดับขั้นของการปกครอง จะเห็นได้ราชกิจจานุเบกษา ร.ศ. 121 (2445) ที่ระบุเนื้อหาไว้ในแต่ละมาตรา ดังนี้ หมวดที่ 7 มาตรา 37 ว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าคณะ

มณฑล ข้อที่ 1 ระบุไว้ว่า “ให้รับพระบรมราชานุมัติไปจัดการทำนุบำรุงพระศาสนา และบำรุงการศึกษามากตามวัดในมณฑลนั้นให้เจริญรุ่งเรืองตามพระราชประสงค์” ส่วนหมวดที่ 6 มาตรา 31 ว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าคณะเมือง ข้อที่ 3 ระบุไว้ว่า “ให้ตรวจตราทำนุบำรุงการสั่งสอนพระศาสนาและการศึกษาในบรรดาวัดในเขตเมืองนั้น” สำหรับหมวดที่ 5 มาตรา 24 ว่าด้วยหน้าที่ของพระราชาคณะผู้กำกับแขวง ข้อที่ 3 ระบุไว้ว่า “ให้ตรวจตราทำนุบำรุงการสั่งสอนพระศาสนาและการศึกษาในวัด ซึ่งอยู่ในความปกครอง” และมาตรา 26 ระบุหน้าที่ของพระครูเจ้าคณะแขวงหัวเมือง ไว้ข้อที่ 3 ว่า “ให้ตรวจตราทำนุบำรุงการสั่งสอนพระศาสนาและการศึกษาในวัด ซึ่งอยู่ในปกครอง” นอกจากนี้ หมวดที่ 4 มาตรา 12 ว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ข้อที่ 6 ระบุไว้ว่า “ให้เป็นธุระให้กุลบุตรซึ่งอาศัยเป็นศิษย์อยู่ในวัดนั้นได้ร่ำเรียนวิชา ความรู้ตามสมควร”

จากเนื้อหาในการตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศเพื่อความเจริญก้าวหน้าและทันสมัย เหมือนกับประเทศใต้อาณานิคมของประเทศอังกฤษ การศึกษาของคนในประเทศ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะต้องรีบดำเนินการ แต่สถานการณ์ของบ้านเมืองยังไม่มี ความสงบเรียบร้อยดี การจัดการศึกษาจึงมีอุปสรรคอยู่หลายด้าน เพื่อให้การศึกษาในชาติ เป็นไปได้อย่างรวดเร็วจึงต้องเริ่มต้นจากวัดในพระพุทธศาสนา โดยอาศัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำเนินการสนองพระราชดำริ และถือว่าพระองค์เป็นผู้ริเริ่มจัดการศึกษาระดับพื้นฐานมาแต่แรก ในพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ ไม่ได้มีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาอย่างชัดเจน หากแต่มีการระบุถึงอำนาจหน้าที่สำหรับเจ้าคณะผู้ปกครองที่ถูกแต่งตั้งตามลำดับชั้น รวมถึงเจ้าอาวาสในวัด นั้นๆ ได้ช่วยสอดส่องดูแลและให้ความรู้แก่ผู้สนใจในการศึกษา เพราะในอดีต ก่อนมีพระราชบัญญัติวัดก็เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่พระสงฆ์สามเณรและเด็กวัด อยู่แล้ว

การจัดการศึกษาภายใต้ พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484

พระราชบัญญัติฉบับนี้ อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จุดประสงค์หลักก็เพื่อการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย โดยเฉพาะมุ่งมองด้านสิทธิที่เห็นว่าได้รับไม่เสมอภาคกัน นอกจากนี้ เพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่าจะเกิดการรวมนิกายในสังคมสงฆ์ คณะกรรมการกฤษฎีกา (2484) มีคำแถลงการณ์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 เกี่ยวกับคณะรัฐบาลนำโดยหลวงพิบูลสงคราม ร่วมกันสร้างวัดพระศรีมหาธาตุขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรวมนิกายให้ได้ จึงได้พยายามแก้ไขการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันระหว่าง 2 นิกาย ด้วยการยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ขึ้นมาใช้แทน เปลี่ยนจากการปกครองด้วยรูปแบบมหาเถรสมาคมมาเป็นการปกครองด้วยสังฆสภา เพราะเชื่อว่าจะเป็นการถ่วงดุลอำนาจระหว่างกัน หากเปรียบเทียบกับโครงสร้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ภาพที่ 2 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484

การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ซึ่งมีประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2484 รับสนองพระบรมราชโองการโดยหลวงพิบูลสงคราม ขณะดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี (ราชกิจจานุเบกษา, 2484) มีทั้งหมด 8 หมวด รวมบทเฉพาะกาลอีก 1 มี 60 มาตรา ดังนี้ มาตราที่ 1-4 เป็นบททั่วไป หมวดที่ 1 มาตราที่ 5-10 ว่าด้วยเรื่องสมเด็จพระสังฆราช หมวดที่ 2 มาตราที่ 11-27 ว่าด้วยเรื่องสังฆสภา หมวดที่ 3 มาตราที่ 28-37 ว่าเรื่องคณะสังฆมนตรี หมวดที่ 4 มาตราที่ 38-45 ว่าเรื่องวัด หมวดที่ 5 มาตราที่ 46-49 สาสนสมบัติ หมวดที่ 6 มาตราที่ 50-52 ว่าด้วยเรื่องคณะวินัยธร หมวดที่ 7 มาตราที่ 53-56 ว่าด้วยเรื่องบทกำหนดโทษ หมวดที่ 8 มาตราที่ 57-59 ว่าด้วยเรื่องบทเบ็ดเตล็ด และบทเฉพาะกาลมาตราที่ 60 เป็นการห้ามออกคำสั่งหรือกฎกติกาใดๆ เพิ่มเติม จนกว่าการทำสังคายนาจะแล้วเสร็จ

ประเด็นเรื่องการศึกษาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (2484) ฉบับนี้ มีระบุเอาไว้ในหมวดที่ 3 มาตรา 33 ว่า ให้สังฆมนตรีจัดระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นองค์การต่างๆ คือ 1) องค์การปกครอง 2) องค์การศึกษา 3) องค์การเผยแผ่ 4) องค์การสาธารณูปการ โดยกำหนดให้ทุกองค์การต้องมีสังฆมนตรีรูปหนึ่ง เป็นผู้ว่าการบังคับบัญชารับผิดชอบ ถ้าจำเป็นจะมีสังฆมนตรีช่วยว่าการเพิ่มเติมก็ได้ ส่วนในหมวดที่ 4 มาตรา 43 (3) ระบุไว้ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นพระราชบัญญัติที่เกิดขึ้นหลังจากประเทศเปลี่ยนระบอบการปกครอง การตรากฎแต่ละข้อจึงต้องปรับเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองของบ้านเมือง การจัดการศึกษาจึงถูกกำหนดขึ้นเป็นองค์การหนึ่งหรือเป็นหน้าที่หลักด้านหนึ่งคณะสังฆมนตรีที่ต้องดำเนินการ โดยการแต่งตั้งให้มีสังฆมนตรีรูปหนึ่งเป็นผู้ดูแลการศึกษาของพระสงฆ์สามเณรโดยเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ที่กำหนดให้เจ้าคณะผู้ปกครองช่วยกันสอดส่องดูแลกันตามลำดับ แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีการตั้งเป็น

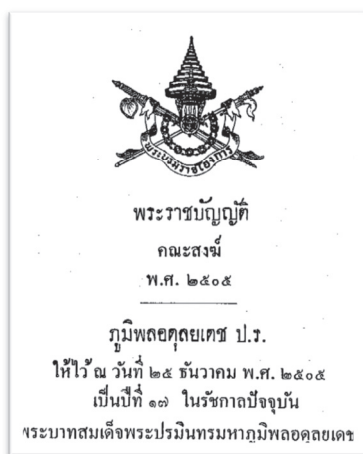
องค์กรพร้อมกับกำหนดผู้ดูแลอย่างชัดเจน ส่วนการบริหารโดยรวมจะมีรูปแบบเป็นสังฆสภา เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจจะหว้งกันคล้ายกับการปกครองของบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตย และเพื่อสร้างความเสมอภาคทั้งการปกครองและการจัดการศึกษาของสงฆ์ทั้งสองนิกาย แต่ปัญหาเรื่องความเสมอภาคของทั้งสองนิกายระหว่างธรรมยุติกนิกายกับมหานิกายยังคงถูกมองว่ามีปัญหาอยู่ ดังจะเห็นได้จากพระเถระผู้ดำรงตำแหน่งสังฆสภาประมุขผู้ปกครองสงฆ์ ส่วนมากเป็นพระสงฆ์จากคณะธรรมยุติกนิกาย จนเกิดเป็นข้อร้องเรียนจนเป็นสาเหตุนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกครั้ง

การจัดการศึกษาภายใต้ พรบ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

นับจากที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ถูกประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเป็นเวลา 20 กว่าปี มีสังฆมนตรีเป็นผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้มีการปรับเปลี่ยนกลุ่มบริหารกิจการคณะสงฆ์กลับไปเป็นมหาเถรสมาคม จึงทำให้กฎหมายสงฆ์ฉบับนี้ ถูกมองว่า ออกแบบมาให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจมากในการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยลักษณะการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (iLaw, 2556) ส่วนโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์มีการจัดตามลำดับชั้น และมีการจัดแบ่งเขตการปกครองใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดเขตการปกครองของบ้านเมือง รวมถึงการบัญญัติบทบาทอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับชั้น เช่น มาตรา 5 บัญญัติอำนาจหน้าที่ไว้ในสังฆาณัติ กติกาสงฆ์ กฎองค์กร พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับ และระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งนั้นๆ หรือคณะกรรมการสงฆ์ที่มีบัญญัติให้มหาเถรสมาคม มีอำนาจกำหนดกฎหมายมหาเถรสมาคมได้ เป็นต้น

การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 9 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2505 รับสนองพระบรมราชโองการโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี (ราชกิจจานุเบกษา, 2505) มีทั้งหมด 8 หมวด 46 มาตรา ดังนี้ มาตราที่ 1-6 เป็นบท

ทั่วไป หมวดที่ 1 มาตราที่ 7-11 ว่าด้วยเรื่องสมเด็จพระสังฆราช หมวดที่ 2 มาตราที่ 12-19 ว่าด้วยเรื่องมหาเถรสมาคม หมวดที่ 3 มาตรา 20-23 ว่าด้วยเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ 4 มาตราที่ 24-30 ว่าด้วยเรื่องนิคหกรรมและการสะสมณเพศ หมวดที่ 5 มาตรา 31-39 ว่าด้วยเรื่องวัด หมวดที่ 6 มาตรา 40-41 ว่าด้วยเรื่องศาสนสมบัติ หมวดที่ 7 มาตราที่ 42-44 ว่าด้วยเรื่องบทกำหนดโทษ หมวดที่ 8 มาตราที่ 45-46 ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด

ภาพที่ 3 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

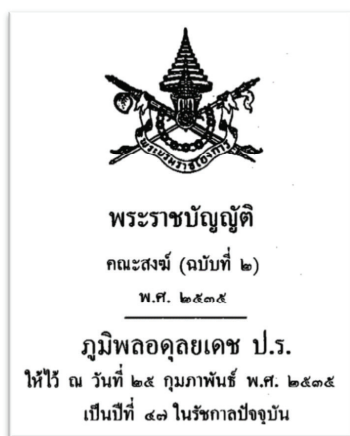
ประเด็นเรื่องการศึกษาในพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีการตราระบุไว้เพียงในหมวดที่ 5 มาตรา 37 (3) ว่า “เจ้าอาวาสมีหน้าที่เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์” ซึ่งเป็นการเจาะจงว่าหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของเจ้าอาวาสในแต่ละวัด เหมือนความสำคัญด้านการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ถูกลดลง แต่กลับให้ความสำคัญด้านการจัดการปกครองเป็นส่วนมาก จึงถูกยกขึ้นมาเป็นประเด็นหลักในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ในเรื่องนี้ วัลลภนาแสงไพศวรรค์ (2559) กล่าวว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นการปกครอง

สงฆ์ด้วยการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางคือมหาเถรสมาคม และอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของคณะสงฆ์ที่มีอายุพรรษามากเพียงไม่กี่รูป จึงส่งผลกระทบให้การตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ของคณะสงฆ์มีความล่าช้า ไม่ทันต่อสถานการณ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งความล่าช้าที่ว่ำนั้นอาจเกิดจากตัวระบบโครงสร้างการปกครองสงฆ์ และอาจมาจากคณะผู้บริหารคณะสงฆ์เองด้วย การจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ในลักษณะที่มีความเหลื่อมล้ำกันอย่างมาก จึงเป็นเหตุหนึ่งของปัญหาระบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เมื่อระบบการปกครองของคณะสงฆ์มีปัญหา ผู้เขียนก็เชื่อว่าการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ก็ย่อมจะได้รับปัญหาเช่นเดียวกัน เพราะการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์กับการปกครองสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ย่อมจะมีความสัมพันธ์กันด้านนโยบายสั่งการตามลำดับชั้น เนื่องจากมหาเถรสมาคมโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีอำนาจสูงสุดในการออกนโยบายเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ฉะนั้น ประเด็นเรื่องการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์คงจะได้รับผลไม่ต่างจากการบริหารในกิจการทั่วไป ถึงแม้ในพระราชบัญญัติจะไม่ได้ระบุเนื้อหาด้านการจัดการศึกษาไว้ชัดเหมือนพระราชบัญญัติก่อนหน้านี้ก็ตาม

การจัดการศึกษาภายใต้ พรบ. คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ประกาศใช้มานานเป็นเวลาถึง 30 ปี ทำให้บทบัญญัติในบางเรื่องไม่มีความสอดคล้อง ไม่มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมในยุคปัจจุบัน ประกอบกับบทบัญญัติบางมาตราไม่มีความชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาในการนำไปบังคับใช้ จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535 และได้รับความยินยอมจากมหาเถรสมาคม (พระสมรรถชัย มั่งคั่งมี, 2552) การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 รับสนองพระบรมราชโองการโดยนายอาณัติ บัณยารุณ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี (ราชกิจจานุเบกษา, 2535) มีทั้งหมด 8 หมวด 46 มาตรา ดังนี้ มาตราที่ 1-6

เป็นบททั่วไป หมวดที่ 1 มาตราที่ 7-11 ว่าด้วยเรื่องสมเด็จพระสังฆราช หมวดที่ 2 มาตราที่ 12-19 ว่าด้วยเรื่องมหาเถรสมาคม หมวดที่ 3 มาตราที่ 20-23 ว่าด้วยเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ 4 มาตราที่ 24-30 ว่าด้วยเรื่องนิคหกรรมและการสละสมณเพศ หมวดที่ 5 มาตราที่ 31-39 ว่าด้วยเรื่องวัด หมวดที่ 6 มาตราที่ 40-41 ว่าด้วยเรื่องศาสนสมบัติ หมวดที่ 7 มาตราที่ 42-44 ว่าด้วยเรื่องบทกำหนดโทษ หมวดที่ 8 มาตราที่ 45-46 ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด

ภาพที่ 4 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

ประเด็นเรื่องการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมเพิ่มเติม โดยพระสมรรถชัย มั่งคั่ง (2552) ให้เหตุผลว่า เนื่องจากปริมาณงานในความรับผิดชอบของมหาเถรสมาคม มีมากเกินกว่าที่กรรมการมหาเถรสมาคม จะดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพได้ ในหมวดที่ 2 มาตรา 19 จึงมีการเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมไว้ดังนี้ “มาตรา 19 สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบ ด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณากลั่นกรองเรื่องที่จะเสนอ

ต่อมหาเถรสมาคม และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม” โดยเฉพาเรื่องของการจัดการศึกษามีระบุไว้ในหมวดที่ 2 มาตรา 65 ตรี (3) ว่า “มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์” ส่วนใน มาตรา 31 มีการระบุสถานะของวัดให้เป็นนิติบุคคล และกำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป แสดงว่า การจัดการศึกษาภายในวัดเจ้าอาวาสมีอำนาจจัดการในฐานะเป็นผู้ดำเนินการแทน นอกจากนี้ หมวด 5 มาตรา 37 (3) ระบุไว้ว่า “เจ้าอาวาสมีหน้าที่เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระภิกษุสามเณรแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์” ฉะนั้น จากเนื้อความในพระราชบัญญัติฉบับนี้จะเห็นได้ว่า บทบาทเรื่องของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นอำนาจหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของมหาเถรสมาคม ที่จะต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับนโยบายในฐานะผู้บริหารระดับสูง เพราะการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งแผนกนักธรรม แผนกบาลี และโรงเรียนพระปริยัติธรรม อยู่ภายใต้การควบคุมและดูแลของกรรมการมหาเถรสมาคมเช่นกัน ส่วนผู้สนองนโยบายฝ่ายปฏิบัติเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้

การจัดการศึกษาภายใต้ พรบ. การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดขึ้น เพื่อให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมได้รับการสนับสนุนส่งเสริมด้วยดีจากภาครัฐ และสามารถบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์และของชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, 2564) และเพื่อให้ภิกษุสามเณรได้มีการเรียนรู้ที่ทันกับยุคสมัย สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ซึ่งจะเป็นผลดีทั้งต่อประเทศชาติและพระพุทธศาสนา ประกอบกับในยุคปัจจุบันสถานศึกษาในพระพุทธศาสนามีกระจายอยู่ทั่วประเทศ มีการจัดการเรียนการสอนอยู่ภายในบริเวณของวัด ทั้งบุคลากรที่จัดการศึกษาส่วนมากก็เป็นพระภิกษุ ด้วยเหตุผลดังกล่าว พระราชบัญญัติฉบับนี้

จึงเกิดขึ้นเพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริหารและการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ให้มีประสิทธิภาพใกล้เคียงกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนรัฐทั่วไป ซึ่งใจความในพระราชบัญญัติฉบับนี้ทั้งหมด เป็นการวางกรอบด้านการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความชัดเจนและมั่นคง ทั้งตัวบุคลากรที่จัดการศึกษาและตัวผู้เรียนที่สอบผ่านหลักสูตร รวมถึงเป็นการสร้างการยอมรับเรื่องการศึกษาสงฆ์ให้กับสังคมไทย พระราชบัญญัติฉบับนี้ มีประกาศในราชกิจจานุเบกษา (2562) เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2562 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ เป็นปีที่ 4 ในรัชกาลปัจจุบัน รับสนองพระราชโองการโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี มีทั้งหมด 33 มาตรา ซึ่งสรุปรายละเอียดที่สำคัญได้ 7 ด้าน ดังนี้

ภาพที่ 5 พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562

1. **ด้านความหมายของสถานศึกษาพระปริยัติธรรม** เบื้องต้นของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ให้ความหมายของ “การศึกษาพระปริยัติธรรม” ว่าเป็น การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในอุคัมภีร์พระไตรปิฎก แสดงว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมต้องมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปประกอบ หรืออีกนัยหนึ่งคือต้องเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ส่วนวิชาอื่นนอกเหนือจากนี้เป็นเพียงวิชาเสริมเท่านั้น ต่อจากนั้น เป็นการให้ความหมายและขยายความเรื่อง “สถานศึกษาพระปริยัติธรรม” ว่า สำนักเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือโรงเรียน สามารถจัดเป็นสถานศึกษาพระปริยัติ

ธรรมได้ 1) สำนักเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสณามหลวง หรือแผนกธรรมสณามหลวง ที่มหาเถรสมาคมประกาศจัดตั้ง 2) สำนักศาสนศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสณามหลวง หรือแผนกธรรมสณามหลวง ไม่ว่าจะจัดการศึกษาในรูปแบบของศูนย์การเรียน สำนักศาสนศึกษาวัด สำนักศาสนศึกษาประจำตำบล หรือสำนักศาสนศึกษาประจำอำเภอ 3) โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ด้านการจัดการศึกษาที่ปรากฏตามความในมาตรา 5 อยู่ 3 ประการ ดังนี้ (1) เพื่อให้การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นไปตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน พระไตรปิฎก ไบรณราชประเพณี และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ (2) เพื่อให้พระภิกษุและสามเณรมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาจิตใจและปัญญา และมีการรักษาพระธรรมวินัยให้เป็นไปอย่างถูกต้องดีงามโดยเคร่งครัดเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป (3) เพื่อให้พุทธศาสนิกชนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้อง

นอกจากนี้ ในมาตรา 16 ยังให้วัดมีสิทธิจัดตั้งสถานศึกษาพระปริยัติธรรมได้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด แต่ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ตามความในมาตรา 5 และเพิ่มเติม คือ (1) ต้องให้การศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อความเป็นเลิศที่เปี่ยมด้วยปัญญาพุทธธรรม (2) ต้องส่งเสริมความรู้และความเข้าใจในคุณค่าแห่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (3) ต้องผลิตผู้เรียนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เป็น ศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา สำนึกในความเป็นคนไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น (4) ต้องอิงมาตรฐานการศึกษาของชาติและวิธีการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาตามกฎหมาย ว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

2. ด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามความในมาตรา 6 ได้จำแนกการศึกษาพระปริยัติธรรมไว้ทั้งหมด 3 แผนก ดังนี้ (1) แผนกบาลีสณามหลวง เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคภาษาบาลี (2) แผนกธรรมสณามหลวง เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคภาษาไทย และ (3) แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งแผนกบาลีสณามหลวงและแผนกธรรมสณามหลวง ควบคู่

กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ในตอนท้ายของมาตรานี้ ยังได้ระบุไว้อีกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมตาม (1) (2) และ (3) สามารถศึกษา โดยใช้ภาษาอื่นในการจัดการศึกษาด้วยก็ได้ นอกจากนี้ เพื่อสร้างเสถียรภาพให้กับ การจัดการศึกษาและบุคลากร และประโยชน์ต่อการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติ ธรรม ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความในมาตรา 5 จึงระบุเพิ่มไว้ในมาตรา 7 ว่า ให้สำนักงานโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการจัดทำแผนการศึกษาพระปริยัติ ธรรมและมาตรฐานสถานศึกษา รวมถึงแผนงบประมาณ เพื่อเสนอต่อมหาเถรสมาคม พิจารณาให้ความเห็นชอบ แล้วขอให้รัฐอุดหนุนงบประมาณสำหรับการจัดการศึกษา ตามความเหมาะสมและจำเป็น เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนการศึกษา พระปริยัติธรรม

3. ด้านคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามความในมาตรา 8 ระบุไว้ว่าต้องประกอบด้วย (1) ประธานกรรมการรูปหนึ่ง ที่สมเด็จพระสังฆราช ทรงแต่งตั้งโดยผ่านความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม (2) รัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรี มอบหมาย เป็นรองประธานกรรมการ (3) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ แม่กองบาลี สนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง ประธานกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการ ก.พ. เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการ อุดมศึกษา ผู้อำนวยการ สำนักงานงบประมาณ และเลขาธิการ ก.ค.ศ. (4) กรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 รูป/คน ที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง โดยผ่านความเห็น ชอบจากมหาเถรสมาคม ส่วนอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการมีระบุเอาไว้ ในมาตรา 12 ดังนี้ (1) กำหนดนโยบาย แผนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและ มาตรฐานสถานศึกษา ควบคุมดูแลและกำกับกับการจัดการศึกษาให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ตามมาตรา 5 (2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาพระปริยัติธรรมและ การประกันคุณภาพการศึกษา (3) อนุมัติหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม สำหรับ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสันามหลวง และแผนกธรรมสนามหลวง ต้องให้เป็นไปตามความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษา ให้เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการและตามที่มหาเถรสมาคมกำหนด (4) กำหนดพื้นฐานความรู้ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์การเข้าศึกษา และเงื่อนไขในการสำเร็จการศึกษา (5) อนุมัติให้ปริญญา และประกาศนียบัตร (6) กำหนดหน้าที่ อำนาจและหลักเกณฑ์การบริหารงาน ของแม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง และประธานกรรมการ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

4. ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน สถานศึกษาพระปริยัติธรรมต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามความในมาตรา 17 ซึ่งกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนไว้ ดังนี้ (1) ต้องเป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนาและพลเมืองที่ดีของสังคม (2) ต้องมีความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนา (3) ต้องมีนิสัยใฝ่หาความรู้ ปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบและวินัยสงฆ์ (4) ต้องมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ (5) ต้องรู้จักบำรุงรักษาศาสนสมบัติ อนุรักษ์ และเสริมสร้างสภาพแวดล้อม (6) ต้องมีความภูมิใจความเป็นสมณะ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และ (7) ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมสนับสนุนแนวทางปฏิบัติให้เกิดความเจริญแก่ชุมชน สังคม และพระพุทธศาสนา

5. ด้านผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาพระปริยัติธรรม ตามความในมาตรา 18 ได้แบ่งประเภทของผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาพระปริยัติธรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (1) ประเภทผู้ปฏิบัติงานสอน ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรม และครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (2) ประเภทผู้สนับสนุนการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านวิชาการ ซึ่งทำหน้าที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดกระบวนการการเรียน การสอน การนิเทศก์ และการบริหารการศึกษาในสถานศึกษาพระปริยัติธรรม ได้แก่ ผู้ปฏิบัติหน้าที่บรรณารักษ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่งานแนะแนว ผู้ปฏิบัติหน้าที่เทคโนโลยีการศึกษา ผู้ปฏิบัติหน้าที่งานทะเบียนวัดผล ผู้ปฏิบัติหน้าที่บริหารงานทั่วไป หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่คณะกรรมการกำหนด

6. **ด้านหลักการกำหนดวิทยฐานะ** ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการกำหนดวิทยฐานะของผู้เรียนจบแต่ละหลักสูตรเอาไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการสร้างสิทธิด้านการศึกษาให้กับภิกษุสามเณรที่สอบผ่านหลักสูตรพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนก และจะได้ใช้เป็นเกณฑ์สำหรับการเทียบโอนการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยเฉพาะแผนกธรรมสนามหลวงและแผนกบาลีสสนามหลวง ที่ยังมีความคลุมเครือเรื่องการเทียบโอนกับการศึกษาสามัญ ความในมาตรา 21 ระบุว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมที่ได้จัดให้แก่สามเณรซึ่งเป็นเด็กตามกฎหมาย ว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับและมีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือเทียบเท่า ซึ่งได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มเติมตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ให้กำหนดโดยคำแนะนำของมหาเถรสมาคมว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ (1) แผนกธรรมสนามหลวง ชั้นนักธรรมเอก เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (2) แผนกบาลีสสนามหลวง ชั้นเปรียญธรรมสามประโยค เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนความในมาตรา 22 ระบุว่า ให้ผู้เรียนที่พ้นการศึกษาภาคบังคับซึ่งได้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมสนามหลวง และแผนกบาลีสสนามหลวง มีวิทยฐานะ ดังนี้ (1) แผนกธรรมสนามหลวง ชั้นนักธรรมเอก มีวิทยฐานะระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (2) แผนกบาลีสสนามหลวง ชั้นเปรียญธรรมสามประโยค มีวิทยฐานะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มาตรา 23 ให้การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ได้จัดให้แก่พระภิกษุและสามเณรเป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แล้วแต่กรณี สำหรับความในมาตรา 24 กำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีสสนามหลวง ชั้นเปรียญธรรม 9 ประโยค มีวิทยฐานะระดับปริญญาตรี เรียกว่า “เปรียญธรรม 9 ประโยค ใช้อักษรย่อว่า “ป.ธ. 9” ในกรณีที่ผู้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสสนามหลวงชั้นใดชั้นหนึ่ง ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติม ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด ให้ผู้นั้นมีวิทยฐานะระดับนั้นๆ โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการออกตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติกำหนด

7. ด้านการรับรองวิทยฐานะ สำหรับผู้ที่สอบผ่านหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมตามเกณฑ์ที่กำหนด สถานศึกษาสามารถให้การรับรองได้ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 25 ภายใต้บังคับมาตรา 21 มาตรา 22 มาตรา 23 และมาตรา 24 ว่าให้ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตร ปริญญา และหนังสือรับรองการศึกษาหรือกิจกรรม เกี่ยวกับการเรียนการสอนแก่ผู้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด หรือตามความในมาตรา 26 ระบุว่า คณะกรรมการอาจกำหนดให้มีเครื่องหมายวิทยฐานะ และการใช้เครื่องหมายวิทยฐานะของผู้สำเร็จการศึกษาได้ แต่ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ส่วนความในมาตรา 27 ระบุว่า สถานศึกษาพระปริยัติธรรม อาจกำหนดให้มีตราเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ และการใช้ตราเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ของสถานศึกษาพระปริยัติธรรมได้ แต่ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาเช่นเดียวกัน หากไม่มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา การกระทำเช่นนั้น ถือว่าเป็นความผิด ตามความในมาตรา 28 ที่ระบุว่า ผู้ใดใช้เครื่องหมายวิทยฐานะ ตรา เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ของสถานศึกษาพระปริยัติธรรม โดยไม่มีสิทธิจะใช้ หรือแสดงด้วยประการใดๆ ว่าตนมีประกาศนียบัตร ปริญญา หรือ ตำแหน่งของสถานศึกษาพระปริยัติธรรม โดยที่ตนไม่มีสิทธิ ถ้าได้กระทำเพื่อให้เกิดความเชื่อว่ามีสิทธิจะใช้หรือมีวิทยฐานะหรือตำแหน่งเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข้อความจากพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ตามที่สรุปมานี้ แสดงให้เห็นถึงความพยายามจัดโครงสร้างการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เกิดเป็นรูปธรรมมากที่สุด แต่ถึงอย่างไร บทบาทหลักก็ยังมีศูนย์อำนาจอยู่ที่มหาเถรสมาคม เป็นผู้ควบคุมและตรวจสอบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แต่สิ่งที่มีการเปิดกว้างคือการยอมรับรูปแบบการจัดการศึกษา ที่มีวิชาการทางโลกเข้ามามีส่วนร่วมกับการเทียบโอนวิทยฐานะ เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและความรู้ให้กับพระสงฆ์สามเณรมากขึ้น และที่สำคัญคือการให้รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับตรวจสอบ และสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อสร้างมาตรฐานทางการศึกษาให้กับคณะสงฆ์ไทย แต่ถึงอย่างไร ในสถานการณ์ปัจจุบันการเทียบโอนวิทยฐานะ

สำหรับผู้ที่ยังสอบผ่านแผนกธรรมกับแผนกบาลียังไม่เป็นที่ยอมรับ เมื่อเทียบกับ วิทยฐานะของสถานศึกษาที่รัฐจัดตั้ง ส่วนโรงเรียนพระปริยัติธรรมกับมหาวิทยาลัย ยังพอถือปฏิบัติได้ แต่การจักการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนก ผู้ศึกษามองว่าเป็นการจัดการศึกษาที่มีความซ้ำซ้อน เนื่องจากสถานศึกษาพระปริยัติในทุกวันนี้ มีครูและนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันเป็นส่วนมาก บางสถานศึกษาต้องจัดการศึกษา ทั้ง 3 แผนก ครูกับนักเรียนก็เป็นกลุ่มเดียวกัน เวลาจัดการเรียนการสอนก็แยก จัดตามแผนกที่ถูกกำหนด จึงทำให้ผู้สอนและผู้เรียนต้องมีการสอนและเรียนซ้ำ ในเนื้อหาของแผนกอื่น โดยเฉพาะการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสาย สามัญ ต้องนำวิชาที่อยู่ในแผนกธรรมและบาลีเข้ามาสอนร่วม พอหมดเวลาเรียน ของแผนกสายสามัญตามเวลาราชการ นักเรียนกลุ่มเดียวกันก็ต้องเข้าเรียนแผนก ธรรมและบาลีต่อ จึงเป็นการเรียนซ้ำที่ใช้เวลามาก แต่ประสิทธิภาพที่เกิดกับการจัดการ ศึกษาโดยเฉพาะตัวชีวิตคือผลการสอบผ่านแผนกนักธรรมและบาลีในแต่ละปี เมื่อเทียบกับจำนวนผู้เข้าสอบแล้วยังถือว่าน้อย ฉะนั้น หากเป็นไปได้การจัดการ ศึกษาทั้ง 3 แผนกมีการกำหนดเป้าหมายให้กับผู้เรียนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะ การตอบคำถามที่ว่า เรียนไปแล้วจะได้อะไร ? ซึ่งเป็นเป้าหมายสำหรับการตอบโจทย์ ของชีวิต เมื่อมีเป้าหมายที่ชัดเจนแล้วก็ควรให้นำหนักกับการจัดการศึกษาในแต่ละ แผนก เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับศาสนทายาทรุ่นใหม่อย่างแท้จริง และเพื่อผลิตศาสนทายาทให้ตอบโจทย์กับสถานการณ์สังคมโลกในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ การจัดสรรองค์กรแต่ละแผนกน่าจะมีความชัดเจนมากขึ้น มีอิสระคิด จัดการศึกษาด้วยตนเอง นอกไปจากการศึกษาที่เป็นระบบแบบแผนดั้งเดิม

บทสรุป

จากเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาที่ปรากฏในพระราชบัญญัติที่นำเสนอมา ทั้งหมด 5 ฉบับ พอที่จะทำให้เห็นสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยภายใต้ พระราชบัญญัติแต่ละฉบับ การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 4 ฉบับข้างต้น เนื้อหา ส่วนมากจะเป็นการมุ่งเน้นไปที่การปกครองมากกว่างานอื่นๆ เพราะเป้าหมายหลัก

ของการตราพระราชบัญญัติเพื่อการจัดโครงสร้างของคณะสงฆ์ เนื่องจากในอดีต คณะสงฆ์มีการปกครองกันโดยอาศัยหลักพระธรรมวินัยเป็นหลัก การควบคุมและตรวจสอบคณะสงฆ์ภายในราชอาณาจักรจึงเป็นไปได้ยาก เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ขึ้นมาเป็นฉบับแรก โดยอาศัยพระราชอำนาจ เพื่อจัดระเบียบโครงสร้างคณะสงฆ์ให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแต่ละระดับชั้น ก็จะถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่ให้ปรากฏชัดกว่าแต่ก่อน การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติก็เช่นเดียวกัน เป็นการจัดการศึกษาที่ต้องอาศัยความเชื่อมโยงกัน ระหว่างอำนาจหน้าที่ที่เกิดจากบทบาทด้านการปกครอง ถึงแม้พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ที่มีการตราขึ้นมามีหลายฉบับ มีการแบ่งลักษณะการปกครอง เพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองของบ้านเมือง เนื้อหาด้านกิจการคณะสงฆ์แต่ละ ด้านก็ยังคงมีความเชื่อมโยงอยู่กับอำนาจและหน้าที่ด้านการปกครองอยู่เช่นเดิม จึงทำให้การปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นไปได้ช้า เมื่อเทียบกับการจัดการศึกษา ของภาครัฐ แล้วยังมีขีดจำกัดด้านเนื้อหาวิชาหรือสาขาที่จะทำการเรียนการสอน

ส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ซึ่งถือว่าเป็น พระราชบัญญัติด้านการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ฉบับใหม่ล่าสุด เนื้อหาเป็นการ ตราขึ้นมาเพื่อออกแบบการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะ เพื่อให้มีการสอดคล้อง กับการจัดการศึกษาของภาครัฐมากยิ่งขึ้น รวมถึงเป็นการสร้างมาตรฐานให้กับ การศึกษาทั้งแผนกนักธรรมและบาลี ด้านที่ยังคงมีปัญหาคือการเทียบโอนวิทยฐานะ ของแผนกนักธรรมและบาลี ซึ่งถ้าจะเทียบวิทยฐานะให้เหมือนกับนักเรียนที่จบ การโรงเรียนของภาครัฐ จะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมในรายวิชาบังคับที่กระทรวง ศึกษาธิการประกาศ ลักษณะเช่นนี้ก็จะเหมือนการจัดการศึกษาในรูปแบบ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสายสามัญ นอกจากนี้ พระราชบัญญัตินี้ต้องการ แก้ปัญหาเรื่องความมั่นคงของบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้รัฐได้ช่วยดูแลสนับสนุน มากกว่าที่จะปล่อยให้อุบัติตามยถากรรมดังที่เคยเป็นมา แต่ถึงอย่างไร ในปัจจุบัน การประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ ยังมีปัญหาเรื่องการจัดสรรงบประมาณ เพื่อการขับเคลื่อนงานด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ แต่เมื่อพิจารณา

จากเนื้อหาของพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมนี้แล้ว ผู้ศึกษาคิดว่า หากทุกอย่างเป็นไปตามเนื้อหาที่กำหนดเอาไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์คงจะได้รับการพัฒนาและมีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น ด้านนักเรียนก็จะได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีวิทยฐานะที่ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น ด้านบุคลากรทางการศึกษาก็จะมีความมั่นคงไม่ต่างจากบุคลากรทางการศึกษาของภาครัฐมากนัก

เอกสารอ้างอิง

การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.).

ความเป็นมาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2564,
จาก <http://www.buddhism4.com>

คณะกรรมการกฤษฎีกา (สำนักงานกฤษฎีกา). (2484). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 และรณินิยม.** พิมพ์แจกในงานกุศลพระราชทานวัดนวลนรดิศ จังหวัดธนบุรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง.

คณะสงฆ์จังหวัดสกลนครและศิษยานุศิษย์ของพระราชประสิทธิคุณ. (มปป).

คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพฯ : บจ.สหธรรมิก.

พระราชวิสุทธิเมธี (ประจวบ ปาสาธิโก). (2550). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 1 – 28.** กรุงเทพฯ : สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระสมรรถชัย มั่งคั่งมี. (2552). **รูปแบบการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์ไทย.** รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ราชกิจจานุเบกษา. (พ.ศ. 2445). **พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์.** กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ.

ราชกิจจานุเบกษา. (2484). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484.** กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ.

- ราชกิจจานุเบกษา. (2505). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505**. กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2535). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535**. กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). **พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562**. กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ.
- วัลธนา แสงไพศวรรค์. (2559). **การปกครองสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 : ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระสหัส ปิติสาวโร. (2553). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย**. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2564, จาก <https://sites.google.com/site/nongwaa/WaTNoNG-Waa/khxmulpkkrxng/faem-phrb-kd-prakas/phra-rach-bayyati-khna-sngkh-thiy>
- iLaw. (2556). **ความล้มเหลวของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505**. สืบค้นเมื่อ 21 ตุลาคม 2556, จาก <https://ilaw.or.th/node/2966>